

**СВІТОВІ ЗАГРОЗИ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ НА ТЛІ РОЗВИТКУ
ЗАСАД ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Телешун С.О., д.політ.н, заслужений діяч науки и техніки України, директор Інституту державної служби та місцевого самоврядування, завідувач кафедри політичної аналітики та прогнозування Національної академії державного управління при Президентіві України

У 2013 і на початку 2014 роках ми могли спостерігати значну дестабілізацію суспільно -політичного та економічного життя у значній кількості країн світу.

Фахівці The Economist констатують, що на даний момент відбувається закінчення рецесії або ж її послаблення у більшості країн світу. Тим не менш, політичні реакції у зв'язі з економічними негараздами дадуть новий виток соціальних хвилювань у 2014 році. Суспільно -політичні проблеми, у будь-якому разі залишаються на порядку денному у 2014 році. Як результат, можна очікувати нову хвилю соціальних протестів у ряді країн світу.

У відповідності до рейтингів The Economist Intelligence Unit (EIU), у 65 країнах світу (43% від 150 країн) процеси нестабільності будуть відбуватись з високим, або ж дуже високим рівнем ризику виникненням соціальних заворушень у 2014 році. Для 54 країн ризик нестабільності залишиться на середньому рівні, а у інших (31 країна) з низьким або ж дуже низьким рівнем ймовірності. При цьому, у порівнянні з даними п'ятирічної давнини, ще 19 країн перейшли у категорію країн з високим рівнем ризику соціальних протестів.

В переліку країн з високим рівнем соціальної нестабільності представлені країни Близького Сходу та північної Африки (MENA -Middle East & North Africa), південної Європи, балканські країни та колишні республіки СРСР (СНД): 12 з 18 країн MENA, шість з семи балканських країн, вісім країн СНД і п'ять з шести південно -європейських країн. Більше 40% країн Східної Європи знаходяться у категорії країн з високим рівнем. Ці регіони достатньо сильно постраждали від витка фінансових потрясінь, що у сою чергу є передумовою соціальних протестів.

В українському суспільстві, яке перебуває нині у стані транзиту, активно формуються нові суспільні інститути і суспільні відносини. Ці складні процеси проходять на тлі перманентних системних криз, що, до речі, є основною ознакою якісного розвитку перехідного суспільства.

В українському суспільстві, яке перебуває нині у стані транзиту, активно формуються нові суспільні інститути і суспільні відносини. Ці складні процеси проходять на тлі перманентних системних криз, що, до речі, є основною ознакою якісного розвитку перехідного суспільства. Кризові явища, що охопили політичну систему України, пов'язані, насамперед, з особливістю формування „нових демократій», які характеризуються потужною політичною поляризацією суспільства, економізацією усіх сфер політики, правовим нігілізмом, коли будь-який правовий чи конституційний акт розглядається з позицій тактичної доцільності здобуття чи утримання влади, а не довгострокових державних інтересів, а також тимчасовою дегуманізацією політичної культури. Суспільно-політична криза в державі буде поглиблюватись, вірогідність військової інтервенції з боку Росії стане більш реалістичною. Це зумовлено важливим геостратегічним розташуванням України в межах євразійського континенту. Вочевидь, поряд із внутрішньополітичними протистояннями між групами впливу у середині самої країни, важливим фактором загострення суспільно-політичного протистояння буде боротьба між глобальними світовими акторами. Очікування з приводу стабілізації ситуації в Україні є досить примарними, зважаючи на високий рівень конфліктогенності як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях. Основними завданнями на 2014 рік для української влади, скоріш за все стануть наступні позиції: повернення до ефективних моделей управління процесами в державі; відновлення легітимності влади в очах більшості населення країни; забезпечення виборів Президента України; утримання територіальної цілісності України в існуючих на даний момент кордонах; створення та реалізація повноцінного конкурентоздатного соціально -

економічного проекту держави Україна. У новому 2014 році можна очікувати продовження посилення позицій проросійського гатунку на території країни та нові, більш агресивні кроки направлені на встановлення свого контролю над окремими територіями України з боку РФ.

При цьому, такі авторитетні видання, інформаційні агентства та аналітичні структури як, BBC, CNN, Washington Post, The New York Times, The Telegraph, The Guardian, Le Monde, Le Figaro, Bild, Die Welt, Reuters, Stratfor, RAND Corporation, Project Syndicate є досить критичними в оцінці подій та ймовірних наслідків для України, у результаті катастрофічних потрясінь останніх місяців та тижнів. Судячи з усього, країни західного світу намагаються вибудувати послідовний алгоритм завершення складного українського гамбіту у протистоянні з Російською Федерацією. В оцінці подій в країні відсутня будь-яка конкретика та впевненість у хоча б короткостроковій перспективі. На думку експертів, США та Європейський Союз будуть активно підтримувати новостворену коаліцію демократичних сил в Україні, незалежність та територіальну цілісність української держави.

Узагальнюючи смислові та змістові тенденції в інформаційному просторі світових засобів інформації, ми пропонуємо виділити основні лейтмотивні та тематичні лінії. Інформаційний бум в першу чергу можна пов'язувати із тими гіпер динамічними подіями останніх тижнів в Україні, що стали кульмінацією жорстокого протистояння влади та громадянського суспільства і військовою агресією з боку Росії. По-друге, світове співтовариство занепокоєне остаточним переформатуванням «оновленої» України, з її новими обрисами за участі нових політичних акторів, які були винесені у публічний простір хвилею протестного вибуху українського суспільства. По-третє, події в Україні можуть мати далекосяжні наслідки не тільки для самої країни, а і для загальної геополітичної розстановки сил у світі, де зіткнулись національні інтереси кількох глобальних гравців у питанні перегляду їх геостратегічних позицій. По-четверте, політична, електорально -ідеологічна та бізнес спадщина попереднього політичного режиму стане перехрестям зіткнення інтересів груп впливу ще вчора провладних політичних еліт між собою, а також представниками опозиційного спектру політичних сил за її перерозподіл. По-п'яте, особливе хвилювання викликають тенденція до зміни державного устрою України спричинені штучними операціями із зовні, з метою подальшої автономізації регіонів країни, федералізацією та конфедералізацією. Ідея федералізації, на даний час, стоїть на порядку денному, а події в АР Крим створюють надзвичайно небезпечний прецедент. Загрози національної безпеки, втрати суверенітету та цілісності країни, політичної та економічної незалежності держави постали надзвичайно гостро. По-шосте, проблема радикалізації значної частини населення, яка втратила довіру до влади, як такої, без жодних політичних уподобань. Екстремістські настрої в Україні можуть призвести до не контрольованих та некерованих дій радикально налаштованих груп населення. По -сьоме, реалізація ймовірних сценаріїв громадянського протистояння між регіонами країни, які можуть призвести до подальшої ескалації конфлікту ще з більш масштабними та глибинними наслідками для українського суспільства та держави. По-восьме, складна економічна ситуація, яка підводить Україну до стану дефолту, як результат загострення соціально-економічної напруги і подальшого зuboжіння населення, що викличе нові хвилі протестів. По-десяте, існують сумніви з

приводу вдалого реформування системи влади, гілок влади, усіх її вертикалей та горизонталей.

Підсумовуючи результати виявлених інформаційних трендів у світових ЗМІ, можемо констатувати наступне: глобальні мас-медіа та лідери провідних країн не плекають занадто райдушних надій з приводу швидкої стабілізації ситуації в Україні. Закордонні експерти виявляють серйозне занепокоєння з приводу не прогнозованості та відносної контрольованості процесів в країні та поведінки Російської Федерації.

Переэавантаження політичної системи і самої держави можливе лише за умов досягнення загального суспільно-політичного консенсусу та діалогу між політичними елітами країни за участі міжнародних арбітрів. А вирішення того неосяжного переліку проблемних зон в економічній, суспільно-політичній та гуманітарній сферах, накопичених за роки незалежності, потребує безпосереднього втручання міжнародних організацій. Сталий розвиток держави можливий лише за умов збалансованої взаємодії геополітичних полюсів світу - США, ЄС та Російська Федерація, що забезпечить в першу чергу досить хиткий розклад сил у світі від можливих неочікуваних викликів. Можна припустити, що соціальні, політичні, та економічні негаразди в Україні, а також дестабілізація ситуації в Криму та південно-східних регіонах будуть продовжуватись протягом 2014 року. Це посилить глибинну соціокультурну та гуманітарну кризу в країні і призведе до подальшої інституційної та управлінської деградації держави. Україна залишиться в ситуації внутрішньополітичної та зовнішньополітичної невизначеності в угоду геополітичним «ігришам» блюстителів демократичного вектору руху України з одного боку, а з другого всепоглинаючій настирності та амбіційності «відновленої агресивної імперії».

2014 рік може принести нам важко прогнозовані, ситуативні комбінації майбутнього. Однозначним є те, що основні перехрестя економічних, політичних та цивілізаційних протиборств залишаться полями напруги з високим відсотком ймовірності появи неочікуваних геополітичних конфігурацій на малі світу. Атмосфера загального міжнародного напруження, пов'язана з тривожними подіями в Україні, змусила світових лідерів з відповідальністю поставитися до глобального майбутнього людської цивілізації. Існуючі принципи управління світовими процесами показали свою неспроможність розв'язати вузлові проблеми майбутнього, як в окремо взятих локальних регіонах, так і в глобальному світовому просторі.

На порозі нового міжнародного вододілу у взаєминах між Америкою, Європою та Росією, Україна стала своєрідним тестовим майданчиком з відпрацювання моделей протистояння глобальних акторів у контексті побудови нової політичної конструкції світу.

В умовах формування передумов нової «холодної війни XXI століття» амбіції домінуючих сил світової геополітики нівелюють тренди нової глобальної культури ведення діалогу взаєморозуміння між громадянином і державою. У розрізі цих подій втрачається ідея максимальної реалізації інтересів особистості поза протиставленням на міжетнічній, релігійній, політичній, расовій або ж іншій основі громадян суверенних держав світу. Права людини в існуючих реаліях стають чимось вторинним, по відношенню до позиційних перестановок гегемонії планетарних політичних і економічних еліт, державних і транснаціональних утворень.

Саме ідея суверенітету і незалежності є визначальною константою стабільного розвитку усіх держав, а концепт гуманізму і рівності людей запорукою гармонійного розвитку світу. Уніфікація права людини на самовизначення в глобальній структурі культурного різноманіття та примат громадянської гідності ні в якому випадку не повинні зневажатися перед інтересами других і третіх сторін. Показово, що в експертній спільноті дискусія точиться переважно довкола принципів формування громадянського суспільства, його відповідності стандартам країн західної демократії. Тим часом, на нашу думку, слід говорити про розбудову не тільки громадянського суспільства, а й про розбудову наступної форми громадянського суспільства - суспільства мультимедійного, з новою класифікацією суб'єктів політичного процесу, чітко визначених дефініцій права і власності.

Загалом Україна має декларувати не стільки цінності партійної системи ХХ століття, скільки цінності громадянського суспільства з ознаками мультимедійності ХХІ століття, адже таке суспільство виступає в сучасних умовах індикатором зрілості політичних партій, з правом широкого вибору, без винятків та обмежень.

Нове громадянське мультимедійне суспільство - це суспільство, відкрите для обміну інформацією. Це по-перше.

По-друге, це складна плюралістична система, що об'єднує множинні форми суспільної діяльності: асоціації, клуби, профспілки, кондомініуми, а партії є лише одним із сегментів громадянських інституцій. У цьому контексті важливо видається «революція» у партійному будівництві, а саме поява політичних партій, характерних для громадянського суспільства ХХІ століття. Але це можливо лише за таких обставин: при створенні умов для відокремлення бізнесу від влади (але не від політики, що практично неможливо і поки що не потрібно при наявній прозорості і відкритості); при частковому відокремленні бюрократії від політики (бюрократія має бути розділена на політичну (від партійних структур тощо) і державну (ефективних менеджерів).

Наступною ознакою мультимедійного суспільства є незалежна від держави плюралістична система, яка може самостійно організовуватися згідно з громадянською ініціативою. Ця система вимагає здійснення реформ у соціальній сфері, податкової реформи, а також загальної кодифікації законодавства, приведення його до європейських стандартів.

Крім того, громадянське суспільство ХХІ століття має характеризуватися стабільністю ефективного менеджменту, який діє за принципом фаховості, порядності (відповідності загальноприйнятим нормам моралі), патріотизму (домінуванню не вузькокорпоративних, а національних інтересів з компромісним їх поєднанням). У цій ситуації постає проблема зведення до мінімуму шкоди, якої можуть завдати суспільству, за словами К. Поппера, „недостойні правителі». Вирішити цю проблему можуть спільно: ефективно діючий громадянський контроль; політична опозиція; незалежні засоби масової інформації; високопрофесійна і адекватна до змін влада.

І останнє: це правове демократичне суспільство, де головним чинником є визнання, забезпечення і захист природних і набутих прав людини і громадянина. Йдеться, насамперед, про чітко розписану процедуру застосування норм права, де суд є дуже важливою, але не головною складовою демократичного суспільства. І де відповідальні політики прагнуть тримати баланс між ринком і соціальним захистом, не

прикриваючись демагогічною, незалежно від свого політичного забарвлення, риторикою.

Відчувається необхідність ведення конструктивного діалогу між рівноправними суб'єктами міжнародного права на базисі принципів державної, суспільно-політичної, культурної та етнічної рівності народів і націй. Паритетність і відкритість ведення дискусії повинні стати невід'ємною частиною сучасного геополітичного дискурсу між Україною та її партнерами.

У цих умовах Україна, як і її сусіди, може і повинна стати еталоном, своєрідним передвісником нових цивілізаційних віянь у питанні врегулювання міждержавних та міжкультурних суперечностей глобального порядку.

Перед українською владою і громадянським суспільством постають питання такого характеру:

1. Консолідація громадян України, які не підтримують зовнішню агресію та анексію українських територій.

2. Посилення ролі Заходу і світового співтовариства на території України.

3. Активне залучення західних проєктів у питаннях фінансово - економічної, політичної та гуманітарної допомоги країні.

4. Пришвидження процесу поглибленої інтеграції України у простір світового співтовариства та входження у західні наднаціональні утворення.

5. Підготовка та забезпечення процесу виборів під час президентської кампанії в Україні, з елементами жорсткого контролю та впливу на результати волевиявлення українських громадян.

6. Спроби зберегти статус -кво української влади по відношенню до усіх зацікавлених сторін, особливо Заходу.

7. Проведення реформ при підтримці західних партнерів, які б допомогли легітимізуватись новій українській владі в очах більшості населення країни. Зокрема, проведення наступних реформ: адміністративно-територіальна, соціальна, енергетична та військова.

8. Намагання отримати посилену фінансово -економічну, політичну, військову та гуманітарну підтримку західних країн.

9. Події в Україні призвели до її суб'єктивації на регіональному рівні. Але на жаль вона залишається об'єктом маніпуляції у глобальних геополітичних процесах та перехрестях зіткнення економічних інтересів світових гравців.

10. У випадку коли такі впливові міжнародні актори, як США та ЄС, МВФ та інші міжнародні інститути в кінцевому результаті нададуть фінансову допомогу Україні, можна очікувати системні трансформації у структурі економіки країни. Очевидно, відсоткове співвідношення часток великого, середнього та малого бізнесу в економіці країни кардинально зміниться, у сторону збільшення долі двох останніх. Це в свою чергу призведе до серйозних змін у соціально -економічній структурі українського суспільства.

П. Відбувається безповоротний процес становлення української політичної нації та національної української держави.

12. Зміні у соціальній конструкції українського суспільства призведе до інституціоналізації середнього класу, як державо утворюючого ядра України.

13. Ми можемо очікувати те, що тенденція до концентрації влади в руках представників великого бізнесу, все ж таки буде превалювати незважаючи на процеси демократизації та лібералізації процесів управління державними, політичними та економічними процесами. Цей фактор, скоріш за все загострить соціальну напругу в суспільстві та призведе до громадянської війни в економічній та гуманітарній сферах.

За цих умов перед українською державою і громадянським суспільством можуть постати такі вірогідні загрози:

1. Втрата територіальної цілісності.
2. Поява нових загроз та викликів національній безпеці держави на фоні системної кризи в країні.
3. Відсутність повноцінно легітимної влади, яка б підтримувалася більшістю населення країни.
4. Неможливість ефективно діяти відкритим демократичним інститутам на території України (проведення виборів, референдумів та інших форм плебісциту).
5. Авторитаризація нової влади під егідою нових політичних сил та партійних утворень.
6. Гучні корупційні скандали серед українських політичних еліт, особливо серед лідерів провладних кіл, що планують приймати участь у виборах Президента України.
7. Фрагментація бізнесу.
8. Культурна міграція.

Окрім того, світова аналітична спільнота виявляє найбільш важливі та життєво визначальні напрями руху планетарного співтовариства, в межах яких можна вбачати найбільш значущі зрушення, виклики та загрози. Зокрема, узагальнюючи напрацювання більшості авторитетних експертних пулів світу можна виділити наступні сфери життєдіяльності людства, що відіграють і будуть відігравати все більшу роль в майбутньому:

Загрози та виклики кібер-простору; Контррозвідувальна діяльність країн світу; Проблеми міжнародного та регіонального тероризму; Розповсюдження зброї масового знищення; Програми протикосмічних систем оборони країн світу; Діяльність транснаціональної організованої злочинності; Загрози усталених економічних тревдів розвитку глобального світу; Виснаження планетарного потенціалу основних життєво необхідних природних ресурсів:

а) продукти харчування; б) водні ресурси; в) енергетичні ресурси.

Природні катаклізми;

Освоєння арктичного регіону;

Глобальні ризики охорони здоров'я в світі;

Масові вбивства та злочини проти людства.